

Literatura pro 2. ročník¹

Soukal a kol. Literatura pro 2. ročník gymnázia a Čítanka, SPN, Praha, 2004.

ČESKÉ NÁRODNÍ OBROZENÍ

- politické příčiny: rozvoj manufakturní výroby => potřeba velkého množství pracovních sil x nedostatek - jsou nevolníci => František I. ruší nevolnictví => stěhování z venkova do měst => počestování => rozvoj kultury a literatury x zůstává povinná robota - vzniká dělnictvo + česká buržoasie => dělnické organizace => důraz na národnost

periodizace:

- 1) 1. FÁZE (1781 - 1805)
- 2) 2. FÁZE (1806 - 1830)
- 3) 3. FÁZE (1831 - 1848)

1. FÁZE = OBRANNÁ (1781 - 1803)

- v čele pouze osvícenští vědci => záležitost inteligentních špiček x pocházejí z lidových vrstev => snaha obnovit českou kulturu
- obnova české kultury - národní program: poukazují v něm na slavnou historii národa + na vztahy s ostatními Slovanskými národy
- obranná fáze - vydány slovníky, gramatická díla na obranu českého jazyka

PRÓZA

- naučná literatura - pouze česká, píše ji písmáci, knížky lidového čtení - orientální a knížky z měšťanského prostředí

Josef DOBROVSKÝ (1753 - 1829)

- narozen v Maďarsku, v rodině strážmistra => s češtinou se setkává až po přestěhování v 15 letech do Havlíčkova Brodu, vystudoval gymnázium, poté teologii v Praze x vysvěcen až za 10 let
- pracuje jako vychovatel, poté soukromý učenec
- studijní cesty do zahraničí: Švédsko, Rusko - v archívech zkoumá české literární památky
- odmítá pravost Královédvorského a Zelenohorského rukopisu
- dílo: „Dvojdílný německo-český slovník“
- „Zevrubná mluvnice jazyka českého“ - psáno německy
- „Dějiny České řeči a literatury“ - vytvořil periodizaci české literatury od počátku do jeho doby x skeptický k vývoji a budoucnosti českého jazyka
- „Mluvnice staroslověnštiny“ - napsáno latinsky
- „Přízvučná prozódie“ - nauka o utvoření verše
- v době NO dva systémy: Časomíra a Sylabotónický systém

Časomíra

- původně v řečtině a latině
- systém, který neudává počet slabik, ale říká, že se pravidelně musí střídát krátké a dlouhé slabiky
=> problém pro češtinu

¹ Obsahy děl jsou uváděny poměrně podrobně, není nutné je všechny znát, důležitá je stručná charakteristika díla, hlavní myšlenka.

*Aj, zde leží zem ta, před okem mým slzy ronícím,
někdy kolébka, nyní národu mého rakev, ...

*Byl pozdní večer, první máj,
večerní máj byl lásky čas, ...

Václav Matěj KRAMÉRIUS (1753 - 1808)

- nadaný žurnalista, vydavatel Schönfeldských CK poštovních novin, sám vydává „Pražské poštovní noviny“
- v Národním obrození vydává „Krameriovy C.K. vlastenecké noviny“
- nakladatelství **Česká Expedice + knihkupectví**
 - vydávají praktické příručky, beletrii, knížky lidového čtení
 - svá díla zde vydávají autoři NO
 - díla: „Mandevillův cestopis“, „Příhody Václava Vratislava z Mitrovic“, „Arabské pohádky“

DIVADLO

- 1) Divadlo v Kotcích** - 1771 vydána první česká hra: „Kníže Honzik“
 - přírodní divadlo, hrálo se pod širým nebem
- 2) Nosticovo divadlo** - od 1783
 - hra: „Don Giovanni“, „Fidlovačka, aneb žádný hněv a žádná rvačka“
x česky hrají jenom o víkendech => krachuje => **Stavovské divadlo**
- 3) Divadlo Bouda** (fungovalo pouze 3 roky)
 - vlastenecké divadlo v horní části Václavského náměstí, velká návštěvnost x 1789 zrušeno pro architektonické úpravy
 - ústřední osobností Václav Thám
- 4) Stavovské divadlo** - původně Nosticovo divadlo
 - koupeno českými stavy

Václav THÁM (1765 - 1816)

- autorem českých her
- kolem něho další autoři - snaha vytvořit nová česká dramata => překládají z němčiny (Schüllera) a z angličtiny (Shakespeara)
- vlastní tvorba: hry s náměty z české historie
 - „Břetislav a Jitka“, „Vlasta a Šárka“, „Švédská vojna v Čechách“
- další autoři: Prokop ŠEDIVÝ: „Masné krámy“, lokální frašky
 - Antonín Josef ZÍMA: „Oldřich a Božena“
 - preferoval časoměrný prozodický systém x neujal se, pouze po dobu NO, psal experimentálně
 - inspirace v cizích směrech, nechává se inspirovat Anakreónem

POEZIE

1) Skupina kolem Václava THÁMA

- tvorba podle anakreontiky
- „Básně v řeči vázané“ - 1785
 - almanach, překlady - ukázky ze staré české literatury

2) Skupina kolem PUCHMAJERA - 1. novočeská skupina

- 1. novočeský básnická škola, zastávají přízvučnou poezii
- „Sebrání básní a zpěvů“ - almanach
 - ódy, lyrické skladby, bajky, balady, hrdinské eposy

Antonín Jaroslav PUCHMAJER

- inspirace polskou nebo ruskou literaturou, chce psát o domácích zdrojích, čerpá z ústní lidové slovesnosti => bajky, balady, ódy a epos z vyšších žánrů
- dílo: „Rýmovník“ - přízvučník pro básníky
 - souhrn veršů, které může básník při tvorbě použít
- básně: Óda na jazyk český“, „Óda na Jana Žižku“, „Hlas Čecha“
- přeložil: „La Fontainovy zvířecí eposy a bajky“
- používal sylabotónický prozodický systém

2. FÁZE = OFENZIVNÍ (1805 - 1830)

- český jazyk byl zachráněn => tendence využít jazyka k vytvoření původní tvorby + snaha psát na všechna témata, použít všechny žánry => aby to stálo za to
- směry, které se objevují:
 - nacionalismus* - vědci se staví na odpor proti národním nadvládám
 - historismus* - návrat do minulosti => zvedání sebedůvěry národa
 - slovanské citění (vzájemnost)* - jednotlivé jazyky jsou jen nářečím, inspirace v ústní lidové slovesnosti (vzniká tak ohlasová poezie)
 - zájem o lidovou kulturu*

Jungmanova skupina - literární skupina

- literární program:
 - 1) Vytvořit osobitou národní literaturu, která bude rovnocenná
 - 2) Vytvořit jazykové prostředky pro tuto literaturu => rozšiřování slovní zásoby, přejímání, vytváření nových slov
 - 3) Originálnost - snaha nepřejímat
 - 4) Ustálení pravidel českého pravopisu
- vědecký program:
 - 1) Vytvoření českého odborného názvosloví (nahrazují latinské termíny)
 - PRESL - názvosloví z oblasti botaniky, mineralogie, chemie
 - Jan Evangelista PURKYNĚ - názvosloví biologie
 - Antonín MAREK
 - 2) Vytvoření vědeckých institutů a časopisů => propagace => Maticе Česká, Vlastenecké muzeum, časopis Krok, časopis společnosti Vlasteneckého muzea

A) JAZYKOVĚDA

- jazykověda má za úkol jazyk rozšiřovat

Josef JUNGMAN (1773 - 1847)

- rektor pražské univerzity, celý život se věnuje vědecké činnosti
- dílo: *a) překlad* - snaha dokázat, že je čeština schopna adekvátně překládat x zjišťuje, že chybí česká slovní zásoba => rozšiřuje ji => přebírá slova z historické

češtiny, z venkova, ze slovanských jazyků + + novotvary - aby čeština mohla zachytit všechny myšlenky => kolem něho skupina vědců
- překládá z němčiny, angličtiny, francouzštiny

b) historická literární práce - od roku 1816 platí vládní nařízení, které dovoluje učit češtinu

- „Slovesnost“ - přehled literárního vývoje u nás (jedna z prvních učebnic)
 - 1. učebnice teorie literatury + čítanka (texty do doby husitství)
- „Historie literatury české“ - všímá si politického vývoje, vývoje jazyka, literatury a kultury
 - snaha o periodizaci české literatury, vychází z Dobrovského

c) jazyková bádání - „Česko-německý slovník“ - pětidílný, zabývá se jazykem
- veškerá slovní zásoba, nejúplnější soubor
- snaha vytvářet nová slova, čerpá ze staré literatury + novější

B) HISTORIE

- má podporovat vlastenectví => důležitá

František PALACKÝ (1798 - 1876)

- kulturní organizátor, politik, spoluzakladatel matice české
- propagátor austroslavismu - Slované by měli získat autonomii v rámci Rakouska - Uherska
- vysvětlil národu, proč se nezúčastnit Frankfurtského parlamentu + Slovanský sjezd => revoluce

a) politik a organizátor

- propagátor austroslavismu, organizátor slovanského sjezdu

b) odborné dílo - historik

- „Dějiny národa českého v Čechách i na Moravě“ - nově a pravdivě zhodnotil české dějiny
 - objektivní, vědecké dílo zpracovávající české dějiny od počátku 1526 => základ pro historickou prózu na počátku 20. st. => vychází z něj autoři, kteří se zabývají historií
 - dějiny rozděleny do 3 období:
 - 1) do 1403: neustálý boj Slovanů a Germánů
 - 2) 1403 - 1434: období husitství
 - považuje za nejvýznamnější období našich dějin - stali jsme se rebely v Evropě => vyzvedává prvky demokracie
 - 3) 1434 - 1526: odeznívání husitství => útlum národního cítění, úpad české kultury
- => dílo dobré literární úrovně + kvalitní souhrn historie

Pavel Josef ŠAFAŘÍK (1795 - 1861)

- básník, literární teoretik, historik
- propagoval myšlenku slovanské vzájemnosti
- historické dílo:
 - „Dějiny slovanských literatur“ - snaha najít společné prvky ve vývoji literatur
 - zastává myšlenku slovanské vzájemnosti = všichni Slované jsou jeden národ a jednotlivé jazyky jsou nářečím
 - „Slovanské starožitnosti“ - na dějinách se snaží dokázat, že Slované jsou stejně prastarý národ jako Řekové a Římané => máme stejná práva a pozice
 - snaha podat výklad o nejstarších dějinách Slovanů do 10. století, dějiny jednotlivých národů, Slované nebyli ve věku jiných národů, měli stejnou pozici

C) POEZIE

- schází literární památky, které by dokazovaly starobylost české kultury => objevují se rukopisy Královédvorský a Zelenohorský => největší podvrhy => boj, jestli jsou nebo nejsou pravé, pochybuje se o nich, byly aktuální, s vlasteneckou ideologií, křesťanstvím => rozdělení české vědecké společnosti => průlom udělal až Masaryk, definitivně potvrzeny vědecky 1970, skutečnými autory Hanka a Linda

- Královédvorský rukopis

- nalezen V. Hankou v kostelním sklepení ve Dvoře Králové, měl být ze 13. století - měly být zachyceny fragmenty z českých dějin do 1241

- skladby neúplné, líčily nejstarší české dějiny od počátku - Sámova říše, Velká Morava až 1241

- líčí boj proti vnějším nepřátelům

- Václav HANKA: archivář českého muzea, historik => zvládal staročeštinu + sám básník

- Rukopis Zelenohorský - z 9. - 10. st.

- anonymně poslán poštou do národního muzea, nálezce neznámý

- jenom úryvky: „Sněm“ - jenom 2 sloky, 9 veršů - radí se o dalším vývoji státu

- Josef LINDA - spisovatel, psal prózu a epické básně

Další pravděpodobný pachatel – Hořčička -malíř

Jan KOLLÁR (1793 - 1852)

- zastáncem slovanské vzájemnosti, studoval dějiny - srovnávací díla

- dílo: „Slávy dcera“ - alegorické k obhajobě Slovanů

- rozděleno do 3 dílů - názvy slovanských řek => Sáva, Labe a Dunaj + předzpěv (časomírou)

- neustálé doplňování (Rýn, Vltava...) - popis putování básníka + další dva oddíly (Lethé, Acheron) - básník pěšky chodil doprovázen bohem Mílkem (Amorek) + přidává se k nim Mína (dcera Slávy), mají mu pomáhat k objevování slovanské historie, chce ukázat mravní jednotu a pevnost slovanských národů

- láska k milované ženě je pro něho stejná jako láska vlastenecká => on se v podobě postavy stává mluvčím národa + hlasatelem morálních hodnot => alegorické dílo

František Ladislav ČELAKOVSKÝ (1779 - 1852)

- vzniká *ohlasová poezie* - čerpá námětově z daného území, čerpá básně x aktualizace => na soudobé společenské problémy, vlastenecký záležitost, společenský kritika, satira

- dílo: „Ohlasy písní Ruských“ - 1829, po vzoru Ruských bylin, čerpá z ústní lidové slovesnosti

- epické básně => vystupují bohatýři, připisuje hrdinům jiné vlastnosti a mění jejich činy

- lyrické básně - popis života chudých lidí

- „Ohlasy písní českých“ - 1839, neobsahují hrdinské písně

- „Toman a lesní panna“ - epická skladba, motivem pohádky, pověsti

- zamýšlí se nad životem lidí, stavem společnosti, sociálně kritické

- cesta opilého myslivce od své milé => les => lesní panna, očaruje a zahubí jej

- „Slovanské národní písně“ - ústní lidová slovesnost, srovnává, přidává novočeské překlady

- „Mudrosloví národa slovanského v příslovích“

C) DIVADLO

- *Stavovské divadlo* - 1812 se obnovila představení

- překládané hry + české hry - frašky, komedie, tragédie, rytířské hry

3. FÁZE = ROMANTISMUS (1830 - 1838)

- není všeobecným směrem, objevuje se ve 30. letech jako určité prvky v dílech autorů
- česká společnost více dává vlastenectví, než svobodě vyjadřování
 - příliš radikální směr, který obsahuje nebezpečí - musí kritizovat společnost a vyšší vrstvy => strach z vězení

ROMANTISMUS VE SVĚTE

- staví se do opozice proti klasicismu a osvícenství
 - **klasicismus** - všechno logické x **romantismus** - vybočuje z pravidel
 - **osvícenství** - rozum x **romantismus** - cit
- základním motivem je konflikt **člověk** - nositel ideálů a snů x **společnost** - ideály nemůže pochopit
 - => konflikt srdce a světa
 - => člověk se snaží na sebe upozornit, snaží se prosadit = **aktivní forma**
 - => člověk se snaží utéct = **pasivní forma**
- hlavní hrdina propadá **spleenům** - nálada, kdy se dostavuje pocit zmaru, znučenosti, trudnomyslnosti (člověk se dostává do deprese)
- název od románu - jako slovesného útvaru, kde byl upřednostňován cit
- **klasicismus** - souměrnost, všechno má pravidla x **romantismus** - odlišnost
- **Shody romantismu a preromantismu**
 - návrat k přírodě, exotika, výjimečný hrdina se dostává do výjimečných situací
 - autor splývá s hrdinou => pocity autorovy jsou pocity hrdiny => dílo je autorovým sebevyjádřením
 - **romantický muž** - je aktivní, v zajetí milostného citu a je ochoten udělat vše (vražda, sebevražda), aby ji získal
 - **romantická žena** - je pasivní, nedělá nic a zůstává věrna svému manželovi nebo milenci

ANGLIE

George Gordon BYRON (1788 - 1824)

- dílo: „Childe - Haroldova pout“ - autobiografické, napsal po návratu z cesty po Španělsku
 - 4 zpěvy: 1. - 2. zpěv vydal těsně po návratu z kontinentu
 - **1. zpěv:** zabývá se poutí po Španělsku
 - **2. zpěv:** pokouší se sdělit pojmy z Řecka pod nadvládou Turků
 - **3. zpěv:** postava hrdiny se začíná měnit - obrací se sám do sebe a cítí se vyvržen ze společnosti a izolován v cizím prostředí; zmiňuje se o své dceři
 - **4. zpěv:** odehrává se v Itálii

(viz str. 54-58)

Percy Bisshe SHELLY (1792 - 1822)

- „Odpoutaný Prometheus“ - drama, vychází z antické mytologie, z legendy o polobohu, který se rozhodl postavit Diovi
 - jsou jimi lidé, kteří jsou ochotni postavit se proti fašismu i za cenu trestu i přes strádání zachovávají své názory

(viz str. 58-60)

Walter SCOTT (1771 - 1832)

- Waverley
- „Ivan Hoe“ - historický román, čerpá z období vlády Richarda I. Lví Srdce, za něho vládne jeho národ x likviduje národ, jako obránce se staví Ivan Hoe a Robin Hood

(viz str. 52-53)

Charlotta a Emily BRONTĚOVY

- **Charlotta:** „Na větrné hůrce“ - románová sága o anglické viktoriánské smetánce a jejich životě
- **Emily:** „Jana Eyerová“ - milostný vztah lidí z různých společenských vrstev

FRANCIE

Francois CHATEAUBRIAND

- Atala

(viz str. 62)

Viktor HUGO (1802 - 1885)

- poezie: „Legenda věků“ - rozsáhlý básnický cyklus - zamýšlí se nad vývojem kultury světa
 - **1. část:** nejvýznamnější období - vznik křesťanství a náboženství a období renesance
 - **2. část:** významné osobnosti - hodnotí význam jednotlivých umělců a jejich přínos literatuře
 - **3. část:** svět se vyvíjí i proto, že existuje zlo - člověk ho musí překonat => problémy, které lidi museli překonat
 - inspirace pro Vrchlického a Machara
- próza: „Chrám Matky boží v Paříži“ - popisován život hrbáče Quasimoda, lidi se ho straní, lynčují ho, na pranýři mu pomáhá jenom Esmeralda => získává útočiště v kostele, ujme se ho duchovní Froll x využívá ho
 - Esmeralda se zalíbí šlechtici, chtěl ji unést, Quasimodo ji sleduje, ona se ho bojí, on ji hlídá, dozví se o únosu, zachrání Esmeraldu a schová ji v chrámu x lidé útočí na kostel (povstání proti církvi), Esmeralda je zabita, a on vyšplhá do věže => vidí, jak ji vlečou mrtvou pryč => vyběhne z chrámu, vezme ji a pohřbí ji
 - „Bídníci“ - román z francouzské revoluce
- dramata na historické události: „Ruy Blass“ - láska mezi královnou a sluhou

(viz str.77-81)

STENDHAL (1783 - 1842)

- dílo: „Červený a černý“ - společenský román z vysoké francouzské společnosti
 - Julien Sorel se chce vyšvihnout nahoru x nemá na to => milencem různých dam, později je opouští => výš a výš => postavení, úřad
 - rozhodne se oženit s dcerou vysoce postaveného muže x jedna opuštěná žena ho odhaluje, on se jí snaží zabít x chycen, před soud, má dostat trest smrti x může se obhájit, ale on trest přijímá za své chování, ale to společnost ho k němu donutila => popraven
 - „Kartouza parmská“ - román, mladík, Ital musí kvůli revoluci pryč, pak se vrací x do špatného tábora vzbouřenců => uvězněn, díky matce nakonec propuštěn

(viz str.88-90)

RUSKO

Alexandr Sergejevič PUŠKIN (1799 - 1837)

- typický hrdina, žil romanticky - ze šlechtických kruhů, kritický k samoděržaví a systému => do vyhnanství, poté zpět x sledován, snažili se ho umlčet => umírá ve vyprovokovaném souboji o čest ženy, umírá na následky zranění
- přítelem Lemrontov
- dílo: „Evžen Oněgin“ = román v básních
 - o stavu ruské morálky
 - Evžen Oněgin se nechá pozvat na venkov, je tam nuda => koketuje s Olgou x zamiluje se do něho Tatjana, pošle mu milostný dopis x souboj s přítelem, zabije ho => pryč, cestuje, když se vrátí, potkává Tatjanu, vyznává jí lásku x ona už je vdaná, nechce ho
 - **romány o stavu ruské šlechty, prvky realismu:** „Kapitánská dcerka“, „Piková dáma“
 - **drama:** „Boris Godunov“ - z ruských dějin, Boris Godunov líčen jako romantický hrdina, zastánce národa (a ne jeho tyran), který bojuje za Rusko. Je zabit, národ si to neuvědomuje x když zabijí i jeho ženu a syna, národ si uvědomuje ztrátu

Michail Jurjevič LERMONTOV (1814 - 1841)

- citový, emotivní, romantický autor, kritizoval režim => vyhnanství, pak zpět, souboj, zabit
- na společenské náměty z Ruska
- dílo: „Maškaráda“ - veršovaná hra z prostředí nejvyšší ruské šlechty, přetvářka, pokrytectví
 - šlechtic dá ženě náhrdelník x ona ho na maškarním plese ztratí, najde ho jiná žena, dá ho jinému muži, který se vychloubá šlechtici => ten rozčilen, netuší, jak to bylo
 - „Démon“ - filosofická poema, ve verších
 - alegorické dílo o boji dobra a zla a snaze zla napravit se
 - démon personifikován do člověka - má všechno, co chce x ne přátele, zamiluje se do Tamary
 - Tamara do kláštera, on ji navštěvuje, přesvědčí ji, že ji má rád, ona mu uvěří x první polibek ji zabijí, protože ona je ztělesněním dobra a čistoty => démon nešťastný, jediný člověk kterého miloval umírá
 - „Hrdina naší doby“ - 1. ruský psychologický román
 - hlavní hrdina šlechtic Pečorin, nemá problémy se živobytím => utápí se nudu v radovánkách, vzrušeních, výletech x utíká mu život
 - jeho život líčen lidmi kolem něho

POLSKO

Adam MICKIEWICZ (1798 - 1855)

- hlavní představitel, psal historické romány na náměty polských dějin - nutnost Poláků pořád bojovat
- dílo: „Pan Tadeáš“ - hrdina ze šlechtických vrstev, boj 2 šlechtických rodů o majetky a ženu + napadení Polska nepřáteli
 - „Konrad Wallenrod“ - líčí život hlavního hrdiny z Polska - litevská šlechtická rodina, křižáci ho v dětství unesou, vychovali ho v řádu jako křižáka x nakonec se dozvídá pravdu o původu, chce se pomstít => špatně vede bitvu => křižáci prohrají x je odhalen, zabit x on se pomstil tím, že křižáci prohráli

USA

Nathaniel HAWTHORNE (1804 - 1864)

- „Šarlatové písmeno“ - nešťastný milostný příběh, z Anglie do USA utíkají evangelíci, mezi nimi vdaná žena x těžké poměry, zamiluje se do evangelického duchovního, začnou se scházet, narodí se jim dítě x komunita jim to nepřeje + přijíždí manžel, začne se pít po pravdě => před soud - nemravná žena, nedodržuje podmínky => odsouzena, musí na šatech nosit rudě vyšité písmeno A => problémy, manžel ji opouští, duchovní umírá => zůstává se dítětem sama

Edgar Alan POE (1809 - 1849)

- romantický autor, píše poezii i prózu - hledá v ní lásku a harmonický život
- poezie tajemná x lehce se dívá na svět, s nadhledem
- „Havran“ - rozsáhlejší báseň, 1. počátek moderních uměleckých stylů ve světové literatuře - vymýšlí symbolismus jako metodu psaní básní
 - hlavním hrdinou autor, doma je večer sám, propadá chmurám, slyší klepání => jde otevřít x nikdo tam není, znovu někdo klepe, ..., nakonec překoná strach, otevře okno, vletí tam havran, usadí se na bystě Palas Athény, vede s havranem monolog - nebojí se tmy, ale toho, co ho čeká
 - refrén „Nikdy víc“ - opakuje se na konci každé sloky = člověk by neměl opakovat své chyby
- povídky: považován za zakladatele nových literárních žánrů
 - **detektivka** - 2 postavy vyšetřovatelů - chtějí rozluštit záhadu, jeden nechápavý, druhý geniální
 - **horor** - záhadná literatura
 - **sci-fi** - vymýšlel si hovadiny x tak dokonale, že to lidi brali za pravdu
 - **detektivka**: „Vražda v ulici Morgue“ - podává zákonitosti pro psaní detektivky
 - na počátku filosofická úvaha - srovnává analýzu a důvtip, říká, že se to nemá zaměřovat
 - na počátku motto - odpovídá na závěr povídky
 - hlavní hrdina se setkává s Dupinem v knihovně v Paříži, spřátelí se, začnou spolu bydlet x zaměňují noc a den
 - Dupin se mu nezdá - čte myšlenky lidí => zuřivost, vztek, čtou noviny, zjistí, že se stala vražda - matka s dcerou zabity, výpovědi svědků, výpověď policie - je to záhadné, obviňují z vraždy poslička. Sází se, jestli na to Dupin přijde => začíná se případem zabývat. Používají vylučovací metodu, dedukci - důraz na detaily => čistě rozumové zdůvodnění => Dupin sestavuje způsob vraždy, nakonec detaily zapadají do sebe => vyvrcholení
 - na začátku vždy chybná teorie (nevině obviněný člověk) => napravováno x soukromými detektivy nebo civilisty
 - stanovil dvojici detektivů - jeden inteligentní, druhý normální => vzniká Sherlock Holmes a Dr. Watson
 - další autoři nechávají jenom geniálního vyšetřovatele
 - počítá s lidskou fantazií a představivostí čtenáře
 - **horor**: „Maska červené smrti“, „Jáma a kyvadlo“ - soustředění na detaily, tajemno - žádná konkrétní postava
 - nejde o násilí na člověku x násilí na psychologii
 - odehrávají se v uzavřených prostorech => pocit většího strachu a nemožnosti úniku
 - podle postav popsáno i prostředí, rozdělení osobnosti postav, člověk ničí sám sebe
 - možno chápat dvojím způsobem: realisticky a symbolicky - vždy nějaké poslání
 - „Maska červené smrti“ - princ se vysmívá smrti, místo aby se věnoval zemi s morem, schovává se => potrestán, mor ho zabíjí i přes to, že je to princ => pomsta za chudé

- „Jáma a kyvadlo“ - kyvadlo je časem života, člověk se dostává do tmy => snaží se ho ohmatat x riskuje tím - je tam propast. Stěny pomalované => strach, přiváží ho ke kříži, sleduje kyvadlo => člověk je spoután fyzicky, prostředím, společností.

- krysy překousávají řemeny => symbolem smrti

- poznává, že je to v kovovém vězení, začíná žhnout - snaží se ho zahnat do jámy
=> pozemské peklo

- zachráněn vojáky před církví => světská moc postavena před duchovní moc

=> nejistota soudobého světa a života

- vyjadřování: dokonalý vypravěč, vzletné, detailní, obrazné x ne emotivně, ženy popisuje jako vyšší postavy - světice (popisuje jako manželku)

ROMANTISMUS V ČESKÉ LITERATUŘE, K. H. MÁCHA (1830 -1848)

Znaky – podobné jako světový romantismus

Karel Hynek MÁCHA (1810 - 1836)

- z Prahy, z Malé Strany, ze vzdělané rodiny, vystudoval gymnázium, potom filosofii a práva

-na studiích potkává lásku Lori Šomkovou x vychování z měšťanských vrstev => nevzdělaná + obletovaná muži => láska oba ničí + on velmi žárlivý

- výlety po symbolech romantismu => po hradech a skalách

- Lori otěhotněla => Mácha rychle dostudoval, aby si ji mohl vzít x získal místo v

Litoměřicích => žena v Praze, jednou týdně pěšky chodil do Prahy, aby ji viděl

ze sňatku sešlo - v Litoměřicích požár, zúčastnil se hašení, umřel na zápal plic

- dílo: jediný pravý romantik

a) poezie: nejdříve píše německy - inspirován německou literaturou, o roztrhanosti citů, romantické představy, potom píše česky

- „Máj“ - duben 1836, musel ho vydat sám

- 4 zpěvy a 2 intermezza => jako hudební skladba

- 2 zpěvy první intermezzo, třetí zpěv druhé intermezzo, 4. zpěv doslov

- výjimečně tvorbou a metrem - použil jamb

- kontrast mladého člověka a jarní přírody + poprava Viléma

- v 1. zpěvu počíná kritika společnosti, když přijíždí Vilém, ve 2. zpěvu je Vilém uvězněn,

odsouzen k trestu smrti - je to nespravedlivé, za to, že se stal loupežníkem mohla společnost

- kritika sociálního systému společnosti, nerovnosti a bídy, vyjadřuje se jako ateista, popírá

existenci Boha, země je člověka kolébkou i hrobem, odmítá existenci Boha - před popravou

Vilém říká, že kdyby existoval Bůh, nedopustil by takovou nespravedlnost

- o smyslu života

- v závěrečném zpěvu autor přichází na místo, kde Vilém žil, srovnává svůj osud s osudem

Vilémovým

- kontrast lásky a smrti

- společnost jeho tvorbu odmítla - pesimistické, málo vlastenecké

b) próza: „Obrazy ze života mého“ - napsal jenom dvě povídky

- „Večer na Bezdězu“ - romantické cesty po přírodě

- „Márinka“ - líčení tragické lásky

- „Cikáni“ - prozaická obdoba Máje, hlavními hrdiny cikáni - cikánku unese a svede šlechtic x

její milý je italský gondoliér a ne cikán => chce se pomstít => souboj => šlechtic zabít a milý

odsouzen za to, že chtěl pomstít svod dívky.

11 B) REALISMUS A NATURALISMUS VE SVĚTOVÉ LITERATUŘE

(2. pol. 19. st.)

- období druhé průmyslové revoluce - vynález spalovacího motoru + vynález elektřiny => zrychlení výroby + objevy v chemii => snaha lidí odpoutat se od společnosti, snaha samostatně myslet a uvažovat
- velká nezaměstnanost => sociální problémy => hlavní námět realistické literatury

Realismus

1) vzniká v období osvícenství

- tendence k realistickému popisu => osvícenství - Defoe: „Robinson Crusoe“, romantismus - Prevost: „Manon Lescaut“

- snaží se realisticky popsat stav společnosti

2) kritický realismus

- kritizují podmínky, ve kterých lidé žijí, snaží se o objektivitu prostředí, jazyka
- všímají si psychiky => objevuje se nepřímá řeč nebo vnitřní monology
- v próze (román, povídka) a v dramatu (tragédie)

Naturalismus

- vychází z kritického realismu
- vybírá si nejodpudivější prostředí a situace, zachází do detailů - přijímá člověka jako biologický stroj
- dívá se na psychiku jedince, rozebírá ji, je detailní + všímá si mezilidských vztahů
- dokument o skutečném životě => vyburcoval společnost k sociálním změnám
- nakonec člověka degradují pouze na biologickou podstatu
- v próze (román a povídka)

Román (z francouzského roman = původně literární dílo psané národním, lidovým jazykem románským)

- prozaický, epický žánr velkého rozsahu o vývoji jedince nebo společnosti- rozdělení:

a) podle děje: historický x soudobý

b) podle obsahu: sociální, vesnický, rodinný, politický, životopisný, psychologický, dobrodružný, detektivní, fantastický, utopický, milostný, atd.

c) podle směru: romantický, realistický, utopický, milostný, atd.

d) podle formy: v dopisech, atd.

e) podle funkce a ideového zaměření: didaktický, humoristický, tragický, atd.

- kompozice: aby vynikl autorův záměr, byl upoután zájem čtenáře
- začátek: seznámení s prostředím a osobami + náznak zápletky, která se potom rozvíjí
- vede ke konfliktům, krizi (potom se rozuzluje a končí smírně nebo tragicky)
- střídání dějových prvků se statickými
- děj v několika liniích, nebo jsou vkládány epizody
- vypráví se ve třetí, někdy v první osobě
- jazyk: řídí se popisovaným prostředím a autorovým záměrem => prostředky spisovné a nespisovné

FRANCOUZSKÝ REALISMUS

Honoré de BALZAC (1799 - 1850)

- z chudé rodiny x za francouzské rodiny zbohatli
- studoval práva x nedostudoval, chtěl psát => po studiu si koupil tiskárnu x finančně náročná => psal velmi rychle x zkrachoval a zadlužil se
- našel si vydavatele x mají velké nároky => umírá vysílením - špatnou životosprávou

- toužil po uznání, chtěl být povýšen na šlechtice => krátce před smrtí si bere polskou šlechtičnu
- dílo: „Lidská komedie“ - 97 souborů a prozaických děl
- popisuje jeho život, všechny společenské vrstvy, všímá si i poměrů a mezilidských vztahů na venkově
- 3 cykly:
 - 1) Scény ze života soukromého - romány, které se zabývají mezilidskými vztahy v rodinách
 - „Otec Goriot“ - román
 - realistický popis, nesentimentální, věcný
 - úvaha, popisováno s nadhledem a nezaujatě
 - obsah: příběh bývalého obchodníka s těstovinami, velice zámožného, který provdal své dcery tak, aby byly zaopatřeny x naučil dcery milovat peníze a ne jeho. Musel odejít do předměstského penzionátu, kde umírá bídou a žalem. Evžen Rastignac - student práv - se mu snaží pomoci x stává se milencem jedné z Goriotových dcer.
 - 2) Scény ze života proviněného - všímá si, jak se lidé z venkova snaží prosadit ve velkoměstě
 - „Evženie Grandetová“ - nový pohled na francouzské skrblictví
 - Grandet se snaží šetřit, aby mu šly obchody => přiděluje léky, jídlo, provdal svou dceru Evženie za muže, který chtěl co nejmenší věno + jeho manželka umírá na nedostatek léků
 - „Ztracené iluze“ - příběh dvou kamarádů z venkova. Jeden jde do Paříže dělat básníka => podepisuje směnky jménem svého přítele vynálezce => přítel se stane dlužníkem => je mu zabaven majetek + jde do vězení.
 - 3) Scény ze života pařížského - všímá si měšťanských a šlechtických rodin - pro všechny je rozhodující materiální stránka
 - „Sestřenice Běta“, „Bratranec Pons“
 - „Lesk a bída kurtizán“ - odehrává se v nevěstinci
 - popisuje dívky, které jsou využívány zákazník, zneužívání a využívání prostitutek pro politické účely
 - vystupuje 2500 postav z různých prostředí, ukazuje, jak všechno stojí na penězích

Gustave FLAUBERT (1821 - 1880)

- dílo: „Paní Bovaryová“ - realistický, psychologický román
- popisovány scény osobního života => obžalován z pornografie x neodsouzen
- líčí příběh manželské dvojice lékaře a mladé dívky x dívka se začne nudit, zjišťuje, že její představy o životě jsou jiné => hledá si milence x musí je vydržovat => živí je její muž (nevědomě) => na dům je vyhlášená dražba => dívka spáchá sebevraždu, manžel se nakonec dovídá pravdu

FRANCOUZSKÝ NATURALISMUS

Emile ZOLA (1840 - 1902)

- začal studovat práva x zemřel mu otec => z ekonomických důvodů ukončuje studia, práce v nakladatelství => vydává první povídky
- v polovině 90. let zasáhl do politiky v Dreyfusově aféře (byl obviněn z vynášení tajných informací x neudělal to) => Dreyfus propuštěn, Zola se vrací z exilu v Anglii
- cyklus: „Rougon - Macquartové“ - cyklus dvaceti románů, které popisují vývoj jedné rodiny za 2. císařství (1853 - 1870). Všímá si, jak prostředí ovlivňuje postavy
- „Zabiják“ - zabijákem je alkohol
- venkovská rodina přichází do města x oba se upijí k smrti, děti se o sebe musejí starat sami

Guy de MAUPASSANT (1850 - 1893)

- dílo: „Kulička“ - cestující v dostavníku se snaží dostat přes pruskou hranici

- „Miláček“ - ženatý mladík se snaží získat kariéru seznamováním s vlivnými ženami